

УДК 811.161.2'373.611'366

Оксана Кушлик

КОНТИНУУМ СЛОВОТВІРНИХ ЗНАЧЕНЬ ДЕРИВАТИВ ВЕРБАЛЬНОЇ ЗОНИ ТИПОВОЇ СЛОВОТВІРНОЇ ПАРАДИГМИ ВІДСУБСТАНТИВНИХ ДІЄСЛІВ ІЗ СЕМАНТИКОЮ «ОБРОБЛЯТИ ОБ'ЄКТ НАЗВАНОЮ ТВІРНИМ ІМЕННИКОМ РЕЧОВИНОЮ»

У статті встановлено континуум словотвірних значень дериватів вербальної зони типової словотвірної парадигми відсубстантивних дієслів із семантикою «обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною», утворених за допомогою суфікса -и/-ї-. У межах темпоральних, квантитивних та результативних модифікацій виявлено набір словотвірних засобів для їхньої реалізації, визначено глибину семантичних позицій словотвірної парадигми, простежено здатність деяких дериватів виражати додаткові семантичні відтінки.

Ключові слова: словотвірна парадигма, словотвірна зона, словотвірне значення, словотвірний формант, твірна основа, семантична позиція, відсубстантивне дієслово, дериват, вербатив, девербатив, перфектив.

Установлення дериваційної спроможності того чи того лексико-граматичного класу або лексико-семантичної групи слів із метою з'ясувати роль мотивувальної основи в словотвірних процесах і пов'язані з цим проблеми передбачуваності формування дериватів із певним словотвірним значенням, визначення інвентарю словотвірних засобів для експлікації його, з'ясування причин нереалізації певної семантичної позиції, що здійснюється в рамках основоцентричного підходу до вивчення словотвірних процесів, набуває все більшої актуальності в українській дериватології. Засадничі принципи аналізу, розроблені відповідно до сформульованих завдань, уже дали змогу мовознавцям установити дериваційний потенціал прикметників [9], іменників [1; 3; 4; 19], деяких лексико-семантичних груп дієслів [10; 22].

У новітніх наукових розвідках предметом дослідження стала також дериваційна спро-

можність похідних дієслів сучасної української мови. Зокрема, виконано студії на матеріалі різних структурно-семантичних типів відприкметникових (інхотативних, есивних та каузативних) [14; 16; 17; 33] і відзвуконаслідувальних (бестіальних, гомональних та предметних) дієслів [13; 15]. Проте цей цикл студій був би неповним без дослідження дериваційного потенціалу відіменникових (відсубстантивних) дієслівних основ. З огляду на, по-перше, центральність дієслівного та іменникового класів слів, а по-друге, їхню полярність і водночас функціональну єдність [4, с. 136] обстеження цього матеріалу є актуальним насамперед для віддієслівного словотвору та важливим для розуміння й передбачуваності словотвірної поведінки всіх «учасників» дериваційного процесу.

Тривалий час увагу дослідників було зосереджено головню на з'ясуванні способів та засобів творення відіменникових дієслів [8; 30; 31], критеріїв установлення іменного походження дієслівних основ [27], історії становлення словотвірних засобів від староукраїнської мови XIV–XVIII сс. до сучасної української літературної мови та семантичних і формальних особливостей поєднання їх з іменними, зокрема й іменниковими, основами [28; 29], проблем множинності словотвірної похідності відіменникових дієслів [7, с. 306–313; 25], морфонологічних особливостей у системі відіменникового словотвору [26] та в системі відсубстантивних дієслів іншомовного походження [11], когнітивно-ономасіологічного підґрунтя українських відіменникових дієслів [12; 32].

© О. Кушлик, 2014

Важливу роль відведено також з'ясуванню їхньої словотвірної семантики, виявленню різних семантичних зрушень під час взаємодії твірного та похідного слова, установленню типології словотвірних значень [18]. Дослідниця словотвірної семантики відсубстантивних дієслів сучасної української мови Т. Лагута з огляду на здатність аналізованих вербативів виражати те чи те загальне словотвірне значення виокремлює дев'ять словотвірних розрядів. Один із них становлять дієслова із семантикою «надіяти тим /набувати того, що назване твірним іменником». У межах цього розряду виділено словотвірні підтипи з частковими словотвірними значеннями: 1) «обробляти (покриваючи, насичуючи, посипаючи тощо) об'єкт тим, що назване твірним іменником», пор.: *дріжджувати, одеколонити*; 2) «обладнувати об'єкт тим, що назване твірним іменником», пор.: *шинувати, затинити*; 3) «уподібнювати(ся) (через надання/набуття ознак, властивостей) до того, хто (що) названий(е) твірним іменником», пор.: *мармурувати, перлитися* [18, с. 13]. Об'єктом нашого зацікавлення є дієслова першого словотвірного підтипу. Вони утворюються здебільшого внаслідок суфіксації. Найбільш продуктивними словотвірними засобами постають суфікси: 1) *-ува-/-юва-*, пор.: *сіркувати, свинцювати, асфальтувати* та ін.; 2) *-и-/-ї-*, пор.: *вохрити, клеїти, солити* та ін.; 3) *-ізува-/-изува-*, пор.: *вітамінізувати, ароматизувати, іонізувати* та ін.

Увагу зосереджуємо на відсубстантивних дієсловах, утворених за допомогою суфікса *-и-/-ї-*. Їхню типову словотвірну парадигму формують три словотвірні зони – субстантивна, вербальна й ад'єктивна. За мету ставимо собі встановити континуум словотвірних значень дериватів вербальної зони.

Словотвірне значення «обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною» передбачає різні способи дії (впливу) на об'єкт названої мотивувальним іменником речовини, зокрема: 1) покривати нею поверхню, пор.: *вохрити, воцити, золотити, каніфолити, маслити, мастичити, помадити, пудрити, оліфити, парафінити, скипидарити, смолити, сріблити, сурмити* та ін.; 2) наносячи на певні ділянки, з'єднувати частини чогось, пор.: *клеїти*; 3) занурюючи, просочувати об'єкт, пор.: *галунити, золити, крохмалити* та ін.; 4) посипаючи, змінювати смакові характеристики, пор.: *перчити, солити*; 5) обприскуючи, напахувати, пор.: *одеколонити, парфумити* та ін. Проте така диференціація способів оброблення об'єкта не впливає на дериваційну спроможність дієслів, які виражають ту чи ту дію, – тому їхні словотвірні парадигми аналізуємо разом.

Вербальна зона об'єднує деривати темпоральних, квантитативних та результативних модифікацій. Темпоральність представлено дієсловами на позначення завершального етапу дії. Виразниками цієї семантики є префікси *в-/у-, до-, за-, з-/с-, на-, над-, об-/о-, під-, при-*, пор.: *відзолити, дозолити, досмолити, заклеїти, засмолити, засолити, надклеїти, наклеїти, обклеїти, обсмолити, оклеїти, осмолити, підклеїти, приклеїти* та ін., напр.: *Я – бичок-третячок, / Смоляний в мене бочок. / Із соломи дід зробив, / Бік смолою засмолив* (Укр. нар. казка); *Я бенкетував – було з чим! Частину м'яса засолив, частину закоптив* (М. Дочинець). Така кількість словотвірних засобів для позначення завершального етапу дії засвідчує: по-перше, їхню строкатість; по-друге, відповідну глибину семантичних позицій у межах однієї конкретної словотвірної парадигми; по-третє, здатність експлікувати додаткові семантичні відтінки. Наприклад, від дієслова *клеїти* утворюються перфективи *вклеїти, доклеїти, заклеїти, наклеїти, надклеїти, обклеїти, оклеїти, підклеїти, приклеїти, склеїти, уклеїти*. Усі вони, виражаючи значення «завершити виконання дії», водночас передають додатковий семантичний відтінок – указують на спосіб виконання дії, що залежить від мети, місця (площі) поширення її та об'єктів, на які поширюється вплив. Наприклад, девербативи *заклеїти, склеїти* експлікують спільне значення «намазуючи липкою речовиною, скріплювати що-небудь». Проте їхня здатність передавати додаткові семантичні відтінки є різною. Дериват *заклеїти* розвиває до п'яти лексико-семантичних варіантів, які різняться залежно від мети виконання дії, зокрема: 1) «полагодити розірване, зруйноване, проколоте», напр.: *Три дні я мила і прибирала в бібліотеці. Витерла з книжок пилюку, розклала їх тематично на полиці стелажів, деякі заклеїла...* (Т. Малярчук); 2) «зберегти неушкодженим що-небудь для подальших дій», напр.: *Степан заклеїв конверт, загасив каганець і вийшов з землянки* (М. Дашків); 3) «не допустити проникнення небажаних речей, які можуть спричинити негативні наслідки», напр.: *Закриття рани проводити при вологій шкірі, але у разі необхідності заклеїти рану хірургічною плівкою...* (3 інструкції); 4) «прикрити вади, дефекти, небажане», напр.: *Залишковими шматочками шпалер заклеїли двері, сховавши під ними стару обшивку, тріщини, подряпини, дитячі каракулі* (Інтернет-ресурс); 5) «заповнити площу чогось через відсутність вільного місця», напр.: *...театральну афішу вже до половини заклеїли оголошеннями про курси англійської мови та вироблення еміграційних документів* (Н. Сняданко). Натомість семантична активність дієслова *склеїти* є значно нижчою

– здебільшого уживається в тому випадку, коли йдеться про скріплення двох однорідних предметів, напр.: *Я допомагав йому [аптекареві]: склеював картонні коробки, відносив рослини до художника замальовувати...* (М. Дочинець).

Похідні *наклеїти*, *приклеїти*, *підклеїти* об'єднані спільним значенням «прикріплювати що-небудь до чогось», яке актуалізує спосіб виконання дії. Проте за кожним із них тяжіє здатність передавати певний відтінок значення, пов'язаний із напрямком виконуваної дії. Дієслово *наклеїти* більшою мірою позначає дію, скеровану зверху на поверхню чогось, напр.: *Та чи знаєш ти, що тобі першому я показав винахід надзвичайної ваги? Ти гадаєш, що це так собі – тям-ляп, наклеїв на папір звукові значки, та й маєш живу мову? А ось бачиш? – шпурнув він на стіл списаний формулами зошит* (М. Дашкієв). Дериват *підклеїти*, навпаки, експлікує дію, виконувану під чим-небудь, зісподу або з вивороту, напр.: *Як і в кімнатах, підлоги яких оформлені штучним паркетом, на ніжки меблів знизу не завадить підклеїти шматки повстяної тканини* (Інтернет-ресурс). Значно рідше цей перфектив уживається тоді, коли йдеться про звичайне лагодження предмета нанесенням клею безвідносно до напрямку скерованої дії, напр.: *Цілий день китіла робота. Учні підклеїли порвані сторінки, повідтирали намальовані зайві малюнки, одягли обкладинки* (Я. Стельмах). Іноді девербатив *підклеїти* виражає фінитивне темпоральне значення, яке певною мірою поєднується з квантитативним – на позначення недостатньої інтенсивності названої дії, що зумовлене незначним пошкодженням предмета. Такий дериват може супроводжуватися прислівниками міри і ступеня вияву ознаки, напр.: *Злегка підклеїти стару книгу ви можете і самі – це не складе особливих труднощів, а ось відновити практично повністю зіпсовану книгу, ще й в оригінальній палітурці – це вже ціле мистецтво* (Інтернет-ресурс).

Третій девербатив *приклеїти* здебільшого передає дію, пов'язану з вертикальним розташуванням предмета, до якого щось прикріплюють, напр.: *Я приклеїв на стіну чергову роботу* (Л. Дереш). Проте рідше він може позначати дію, напрямок якої детермінують перші два дієслова. До того ж часто конкретизаторами семантики в таких випадках слугують відповідні прислівники «зверху» – «знизу», пор.: *Тепер Террі був поруч зі мною і я міг подивитися, що написано на тому аркуші, який Еміль зверху приклеїв до підлоги, але боявся читати* (Л. Денісенко) і *Із зеленого паперу розміром 3х8 см... вирізуємо 4 листочки з гострими краєчками та приклеюємо знизу до стрічки, яка скріпила стебельця кульбабки* (Інтернет-ресурс).

Дещо інший напрямок виконуваної дії виражає перфектив *вклеїти*, утворений за допомогою префікса в-. Експлікуючи завершальний етап дії, передає додатковий відтінок значення «вправляти, вставляти що-небудь за допомогою клею» (СУМ, т. I, с. 697), напр.: *Я порилася в шухляді і знайшла таку [обкладинку] з напівзотлілим написом «Посвідчення», видерла звідти своє посвідчення десятирічної давнини, охайно вклеїла потрібне* (І. Роздобудько).

Ще одним виразником фінитивної семантики є префікс об-/о-. Його функція залежить від значення вершинного дієслова. Якщо йдеться про вербатив на позначення руху, то формант експлікує просторове значення, зокрема напрямок дії навколо об'єкта з метою впливу на нього [24, с. 224]. Дещо видозмінюється функція словотворчого засобу, коли вершиною парадигми постають дієслова дії (впливу) на об'єкт, до яких належать слова аналізованої лексико-семантичної групи. Такий префікс в основному виражає значення «охоплення об'єкта дією з усіх боків», пор.: *обклеїти/ оклеїти*, напр.: *Щоб було зручніше обклеювати двері, знадобляться ножиці, викрутка і лобзик* (Інтернет-ресурс). За умови актуалізації просторового чинника виконуваної дії він розвиває здатність передавати семантику поширення її на багато об'єктів, розташованих на певній площі. Іншими словами, фінитивне темпоральне значення поєднується з дистрибутивним як різновидом квантитативного значення, напр.: *А «таке врем'я» позначилось тільки на титаревих стінах: він, неначе шпалерами, обклеїв їх скатертинами керенок вартістю в сорок і двадцять карбованців...* (М. Стельмах).

Дієслово *доклеїти*, що постало за допомогою префікса до-, здебільшого виражає нейтральне, позбавлене будь-яких додаткових на шарувань значення «доведення дії до якоїсь межі», напр.: *Ремонт нарешті скінчився. Сьогодні Ви доклеїли останні шпалери і вкрутили останні лампочки. Ваше око тішиться новим і свіжим запахом ремонту* (Інтернет-ресурс). Проте рідко цей формант може розвивати додаткові семантичні відтінки, зокрема: 1) завершення повторно виконаної дії, необхідність якої зумовило те, що попередню дію вже було доведено до певної межі, напр.: *Але лист виявився дуже важким, і Наталя Василівна поїхала на Головношту доклеїти другу марку, щоб листа не завернули на півдорозі* (Є. Кононенко); 2) завершення дії, зумовленої бажанням доповнити щось чимось із метою зміни якості предмета, напр.: *Ті, з супермаркету, хотіли лише, щоб він [Павел Скорлінський] доклеїв всередині кожного екземпляра по три стрічки-закладки різних кольорів* (Із перекл. А. Окіс циклу А. Піліп'юка «Хроніки Якуба Вендровича»).

Квантитативні модифікації репрезентовано трьома підгрупами. Першу з них формують дієслова, які передають кратність вияву дії. Зокрема деривати на позначення багатократності, повторюваності виконуваної дії зафіксовано в словотвірних парадигмах дієслів *золити, клеїти, крохмалити, смолити, пересолити*. Виразником цього словотвірного значення є префікс *пере-*, пор.: *перезолити, переклеїти, перекрохмалити, пересмолити*, напр.: *Слід тільки освіжити стелю й переклеїти шпалери – вони [Марина і Сергій] це зможуть зробити самі (Р. Самбук); Човен протікав – потрібно було його пересмолити (Я. Стельмах).*

Другу підгрупу складають девербативи, що експлікують ступінь вияву предикативної ознаки. Вони вказують на недостатню, достатню та надмірну інтенсивність. Дієслова з недостатнім ступенем постають за допомогою префіксів *під-* та *при-*, пор.: *підвощити, підклеїти, підкрохмалити, підлужити, підоліти, приперчити, підпорошити, підсмолити, припорошити, підпудрити, припудрити, прислинити, присмолити, підсолити, присолити, підсурмити* та ін., напр.: *Вишиті лялі, бавовняні вироби після основного прання необхідно злегка підкрохмалити (Інтернет-ресурс); Ліза підсолила салат. Поставивши солянку на місце, скинула на нього [Вадима] сповнений подиву погляд (В. Хрущак).* Формант *під-* у дериватах з актуалізованою спрямованою дією на поверхню об'єкта є водночас виразником місця поширення дії [2, с. 179], пор.: *підвощити, підлужити, підпудрити, підсурмити, підсмолити*, напр.: *Він [Кукурузо] ходив по коліна в воді навколо човна і обмацував борти, бурмочучи «Отут треба було б зашпаклювати, а тут підсмолити, а цю дошку взагалі замінити» (В. Нестайко).* Значення неповноти вияву дії включає сему «не досягаючи норми», яку виражає префікс *недо-*. Його функція полягає в оцінці вияву дії відповідно до об'єктивно встановленої норми. Девербатив із такою семантикою виявлено у словотвірній парадигмі дієслова *солити*, пор.: *недосолити*, напр.: *Іноді краще недосолити страви, ніж пересолити, для вашого здоров'я це корисніше (Інтернет-ресурс).*

Засобами вираження достатньої інтенсивності є префікси *ви-*, *про-*, рідше *на-*. Експлікуючи загальну семантику «ретельно, ґрунтовно», кожен із цих формантів передає додаткові відтінки значення. Префікс *ви-* вказує на поширеність достатньо інтенсивної дії по певній поверхні, пор.: *визолити, вилужити, висмолити, висолити, висріблити*, напр.: *На голові мав [Свиридон] стару батькову кепку, якою баба затуляла в комині, – кепку випрала й визолити, вона стала, як нова (Ю. Яновський).* Префікс *на-* конкретизує кількісно-оцінне значення

«дуже добре, бездоганно діяти на об'єкт», пор.: *напомадити, напудрити*, напр.: *Балабушиха так напудрила лице й нарум'янила щоки, що наймички в пекарні почали говорити пошептом: «Що це за кумедія! Наша панія цілий тиждень чорна, а двічі на тиждень стає біла, як крейда, та гарна, як тисанка. Що то воно за знак?» (І. Нечуй-Левицький).* Префікс *про-* визначає якісно-оцінне значення як «наскрізь, ретельно проїняти чимось», пор.: *провощити, проклеїти, прокрохмалити, промаслити, прооліти, прооліфити, проперчити, просалити, просмолити, просолити*, напр.: *Витяг [я] човна на берег. І одразу заходився лагодити його. До обіду провозився, але всі дірки заново зашпаклював і просмолив добряче (В. Нестайко).*

Надмірний ступінь інтенсивності експлікує префікс *пере-*, пор.: *перекрохмалити, перемаслити, переперчити, пересалити, пересолити* та ін., напр.: *Сьогодні Єва трічі пересолювала механізаторський борщ, кілька разів у неї пригоряла смаження і падав хліб зі столу... (В. Яворівський).* Значно рідше, зокрема у відсубстантивних дієсловах із семантикою «обприскуючи речовиною, напахувати», виразником надмірної інтенсивності слугує конфікс *на-...-ся*, пор.: *наодеколонитися, напарфумитися*, напр.: *Толя гарно приготувався: викупався в іржавій ванні, що робив узагалі-то нечасто, виголився, рясно наодеколонився старим Шипром (О. Ганзенко).*

Вербативи третьої підгрупи квантитативних модифікацій визначають спрямованість дії на велику кількість об'єктів. Розподільні, або так звані дистрибутивні, дієслова постають за допомогою префіксів *пере-*, *по-*, *ви-*, *роз-*. Використання кожного з формантів детерміноване особливостями актуалізації того чи того чинника у вираженні семантики. Зокрема префікс *пере-* акцентує увагу на черговості поширення дії на кожен об'єкт зокрема, пор.: *переклеїти, перекрохмалити, перемаслити, пересмолити, пересолити*, напр.: *Робота не з легких – потрібно перепрлати сестринські халати, перекрохмалити куртки санітарів і все це перепрасувати, видати і скласти одягу після прогулянок (В. Рубан).* Натомість форманти *по-* та *роз-* актуалізують кількість об'єктів, на які поширюється дія, пор.: *поклеїти, посмолити, розклеїти*, напр.: *Налагодились козаки в похід-дорогу далеко. Посмолили байдаки, наготували харчів, узяли військовий рюштунок (П. Супруненко); Власниця цього кафе розклеїла оголошення про вакансії кухаря (Інтернет-ресурс).*

Дериват *виклеїти*, утворений за допомогою префікса *ви-*, перебуваючи в площині модифікаційних значень, виражає семантику всеохопленості з відтінком інтенсивного

виконання дії, напр.: *Австрійськими кронами Чорнота нібито виклеїв стіни чернечої келії, де він тоді мешкав, реставруючи ікони в Святоюрському храмі* (Р. Андріяшик). Рідше цей перфектив зосереджує увагу більшою мірою не на способі чи напрямку виконання дії, а на самому процесі створення об'єкта, напр.: *Я люблю роздивлятися світлини, тримаючи їх в руках. Цей альбом я виклеїла сама дуже давно* (І. Роздобудько). Така видозміна семантики дає підстави говорити про здатність префікса *ви-* в другому випадку більшою мірою виражати модифікаційно-мутаційне значення.

Результативні модифікації представлено дериватами, утвореними за допомогою префікса *на-*, пор.: *навожити, наканіфолити, накрохмалити, налужити, наоліити, наперчити, напорошити, насмолити, насолити*. Результативне значення є невіддільне від нагромаджувального (кумулятивного) [23, с. 72], що особливо виразнене, коли йдеться про дієслова конкретної фізичної дії, до яких належить аналізована група вербативів. У межах цих модифікацій виокремлюємо словотвірне значення «досягти результату приготуванням чогось у якій-небудь кількості», зокрема: 1) продуктів харчування, пор.: 1) *наоліити, наперчити, насолити* тощо, напр.: – *Пане Дмитре, люди, притягнуті мною за допомогою челядинців, наловили по річках та ставках риби й насолити* (А. Чайковський); 2) предметів побутового вжитку, пор.: *навожити, наканіфолити, накрохмалити, налужити, насмолити* тощо, напр.: *Заки ... хазяйка накрохмалила йому [Безбородькові] перед сорочки, заки дібрав краватку, минуло майже три години* (Ірина Вільде).

Окрім перфективів, до вербальної зони деяких дієслів належать деривати, сформовані за допомогою постфікса *-ся*. Постфікс *-ся* в сучасній українській мові виконує дві функції: словозмінну, тобто служить засобом вираження пасивного значення в предикатах стану, що постали від предикатів дії, та словотвірну, тобто вживається для утворення дієслів із новим лексичним значенням. Відсубстантивні дієслова, у яких формант *-ся* є засобом вираження пасивного стану, з огляду на належність граматичної категорії до словозмінних перебувають поза межами словотвірної парадигми. Натомість загальне значення, яке властиве всім дієслівним утворенням зі словотвірною, або, за Р. Михайлик, словотвірно-граматичною функцією афікса *-ся*, – це «зосередженість, замкнутість дії на суб'єкті, що виступає носієм предикатної ознаки» [20, с. 8], пор.: *одеколонитися, парфумитися, помадитися, пудритися*, напр.: *Ганько ввійшов у приймальню – секретарка пудрилась, милуючись у люстерко* (Б. Харчук).

Отже, вербальну зону типової словотвірної парадигми відсубстантивних дієслів зі словотвірним значенням «обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною» на *-и(-ти)/-ї(-ти)* репрезентовано дериватами темпоральних, квантитативних та результативних модифікацій, які постають здебільшого внаслідок префіксації, рідше конфіксації. Серед *темпоральних* виокремлюємо похідні зі словотвірним значенням «завершення виконання дії», яке різні вершинні дієслова реалізують за допомогою різної кількості словотвірних засобів, що, відповідно, дає підстави для висновку про глибину семантичних позицій таких словотвірних парадигм. *Квантитативні* модифікації репрезентовано словотвірними значеннями: «багатократність, повторюваність виконуваної дії», «недостатній ступінь інтенсивності виконуваної дії», «достатній ступінь інтенсивності виконуваної дії», «надмірний ступінь інтенсивності виконуваної дії», «розподільність виконуваної дії на велику кількість об'єктів». Модифікації *результативного* характеру представлено словотвірним значенням «досягти результату приготуванням чогось у якій-небудь кількості».

Повністю реалізували всі семантичні позиції лише дієслова *крохмалити* і *солити*, пор.: *крохмалити – покрохмалити, перекрохмалити, підкрохмалити, прокрохмалити, накрохмалити*; *солити – засолити, досолити, посолити, обсолити, пересолити, підсолити, присолити, недосолити, висолити, просолити, насолити*. Проте наповнення їхніх словотвірних парадигм є неоднаковим, що зумовлене, з одного боку, здатністю одного форманта виражати кілька словотвірних значень (кількість девербативів зменшується), а з другого – наявністю кількох словотвірних засобів для вираження одного словотвірного значення (кількість девербативів збільшується).

Загалом вербальна зона типової словотвірної парадигми відсубстантивних дієслів зі словотвірним значенням «обробляти об'єкт названою твірним іменником речовиною» на *-и(-ти)/-ї(-ти)* виявляє достатню, з потенційними можливостями для вираження додаткових семантичних відтінків заповненість семантичних позицій.

Література

1. Бачкур Р. О. Структура словотвірних парадигм українських назв тварин та рослин : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / Р. О. Бачкур. – Івано-Франківськ, 2004. – 20 с.
2. Безпояско О. Морфеміка української мови / Олена Безпояско, Катерина Городенська ; АН УРСР, Ін-т мовознавства. – К. : Наук. думка, 1987. – 211 с.
3. Беркешук І. С. Дериваційний потенціал іменників у сучасній українській мові : автореф. дис.

- <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / І. С. Беркешук. – Івано-Франківськ, 2007. – 20 с.
4. Валюх З. О. Словотвірна парадигматика іменника в українській мові : [монографія] / Валюх Зоя Орестівна. – К. ; Полтава : АСМІ, 2005. – 356 с.
5. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська ; ред. І. Р. Вихованець. – К. : Університетське видавництво «Пульсари», 2004. – 398 с.
6. Возний Т. М. Словотвір дієслів в українській мові у порівнянні з російською та білоруською / Т. М. Возний. – Львів : Вища школа, 1981. – 187 с.
7. Городенська К. Г. Префіксально-суфіксальний словотвір / К. Г. Городенська // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 285–313.
8. Городенська К. Г. Структура відіменних дієслів / К. Г. Городенська // Словотвірна структура слова (відіменні деривати) / Городенська К. Г., Кравченко М. В. – К. : Наук. думка, 1981. – С. 20–108.
9. Грещук В. В. Український відприкметниковий словотвір / Василь Грещук. – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.
10. Джочка І. Ф. Дериваційний потенціал дієслів конкретної фізичної дії з семантикою створення об'єкта : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / І. Ф. Джочка. – Івано-Франківськ, 2003. – 20 с.
11. Зюзькіна Г. М. Морфологічні особливості відсубстантивних дієслів іншомовного походження / Г. М. Зюзькіна // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 5-ти частинах. – Кіровоград : РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 2008. – С. 233–236.
12. Кочерга Г. В. Мотивація відіменникових дієслів у сучасній українській мові (когнітивно-ономасіологічний аспект) : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / Г. В. Кочерга. – Черкаси, 2003. – 20 с.
13. Кушлик О. П. Вербальна зона словотвірної парадигми предметних дієслів-ономатопів / Оксана Кушлик // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць / МОНМС України Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького / відп. ред. Г. Мартинова. – Черкаси : [Б. в.], 2012. – Вип. 14–15. – С. 159–67.
14. Кушлик О. П. Дериваційний потенціал відприкметникових каузативних параметричних дієслів / Оксана Кушлик // Spheres of Culture / Ed. by Ihor Nabytovych. – Lublin, 2012. – Vol. 1. – St. 176–185.
15. Кушлик О. П. Параметри словотвірної парадигми гомональних дієслів-ономатопів в українській мові / Оксана Кушлик // Проблеми гуманітарних наук : зб. наук. праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / ред. кол. Т. Біленко (гол. ред.), М. Федурко, Я. Яремко та ін. – Дрогобич : РВВ ДДПУ імені Івана Франка, 2011. – Вип. 28 : Філологія. – С. 55–72.
16. Кушлик О. П. Словотвірні параметри есивних дієслів зі значенням фізичного стану суб'єкта / Оксана Кушлик // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : [зб. наук. праць наук. ред. Бунчук Б. І.]. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2012. – Вип. 648–649 : Слов'янська філологія. – С. 288–291.
17. Кушлик О. П. Специфіка структури та семантики словотвірних парадигм відприкметникових інхоативних дієслів / Оксана Кушлик // Українська мова. – К. : [Б. в.], 2012. – № 4. – С. 56–67.
18. Лагута Т. М. Семантико-типологічна характеристика відсубстантивних дієслів сучасної української мови : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / Т. М. Лагута. – Харків, 2003. – 20 с.
19. Микитин О. Д. Структурно-семантична типологія словотвірних парадигм іменників у сучасній українській мові : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / О. Д. Микитин. – Івано-Франківськ, 1998. – 20 с.
20. Михайлик Р. П. Семантико-граматична структура дієслів на -ся в сучасній українській мові : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / Р. П. Михайлик. – К., 1995. – 16 с.
21. Олексенко В. П. Словотвірні категорії іменника : [монографія] / В. П. Олексенко. – Херсон : Айлант, 2005. – 336 с.
22. Пославська Н. М. Структура і семантика словотвірних парадигм дієслів із семою руйнування об'єкта : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / Н. М. Пославська. – Івано-Франківськ, 2006. – 20 с.
23. Сидоренко Т. М. Семантичні засади виділення дієслів зі значенням кількісної характеристики дії або стану / Т. М. Сидоренко // Проблеми граматики і лексикології української мови : зб. наук. праць НПУ імені М. П. Драгоманова / [відп. ред. А. П. Грищенко]. – К. : НПУ, 2002. – С. 71–85.
24. Соколова С. О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові / С. О. Соколова. – К. : Наук. думка, 2003. – 283 с.
25. Топіха В. А. Множинність словотвірної мотивації дієслів у сучасній українській мові : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / В. А. Топіха. – К., 1998. – 17 с.
26. Федурко М. Ю. Морфологія відіменникового словотворення / М. Ю. Федурко. – К. ; Дрогобич : Вимір, 2003. – 271 с.
27. Чемерис К. Г. Дієслівні основи іменного походження в українській мові / К. Г. Чемерис // Мовознавство. – 1973. – № 6. – С. 26–33.
28. Штанденко У. М. Відіменний суфіксальний словотвір дієслів у староукраїнській мові XIV–XVIII ст. : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / У. М. Штанденко. – К., 2003. – 20 с.
29. Штанденко У. М. Відіменний суфіксальний словотвір дієслів у староукраїнській мові XIV–XVIII ст. / Уляна Штанденко. – К. : Інститут української мови НАН України, 2008. – 208 с.
30. Юрчук Л. А. Суфіксальний дієслівний словотвір / Л. А. Юрчук // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 171–210.
31. Юрчук Л. А. Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові / Л. А. Юрчук. – К. : Вид-во АН УРСР, 1959. – 100 с.
32. Ярмоленко Г. А. Віддієслівні іменники української мови в когнітивно-ономасіологічному аспекті : автореф. дис. <...> канд. філол. наук. 10.02.01. Українська мова / Г. А. Ярмоленко. – Одеса, 2008. – 20 с.

33. Kushlyk O. Derivation potential of motivated by adjectives verbs of mental state of the subject in the Ukrainian language / Oksana Kushlyk // Management and Education. Humanities and Social Sciences. Academic Journal. University «Prof. Dr. Assen Zlatarov». – Burgas, 2013. – Vol. IX (4). – С. 71–78.

Oksana Kushlyk

**CONTINUUM OF WORD-BUILDING MEANINGS
OF VERBAL ZONE DERIVATIVES OF TYPICAL
WORD-BUILDING PARADIGM
OF SUBSTANTIVISED VERBS WITH SEMANTICS
“TO PROCESS THE OBJECT WITH SUBSTANCE
NAMED BY WORD-FORMING NOUN”**

In the article we distinguish the continuum of word-building meanings of verbal zone derivatives of typical word-building paradigm of substantivised verbs with semantics “to process the object with substance named by word-forming noun” with u-(-mu)-i-(mu). Within temporal, quantitative and resultative modifications a set of word-forming devices for their realization is determined. The ability of some derivatives to express additional semantic meanings is traced.

Keywords: *word-building paradigm, word-building zone, word-building meaning, word-building formant, derivative stem, semantic seat, substantivised verb, derivate, verbativ, deverbative, perfective.*

Оксана Кушлик

**КОНТИНУУМ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ЗНАЧЕНИЙ ДЕРИВАТОВ ВЕРБАЛЬНОЙ ЗОНЫ
ТИПОВОЙ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ПАРАДИГМЫ ОТСУБСТАНТИВНЫХ ГЛАГОЛОВ
СО ЗНАЧЕНИЕМ «ОБРАБАТЫВАТЬ ОБЪЕКТ
ВЕЩЕСТВОМ, НАЗВАННЫМ МОТИВИРУЮЩИМ
СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫМ»**

В статье установлен континуум словообразовательных значений дериватов вербальной зоны типовой словообразовательной парадигмы отсубстантивных глаголов со значением «обрабатывать объект веществом, названным мотивирующим существительным», образованных с помощью суффикса -u/-i-. В пределах темпоральных, количественных и результативных модификаций обозначен набор словообразовательных средств для их реализации, определена глубина семантических позиций словообразовательной парадигмы, прослежена способность некоторых дериватов выражать дополнительные семантические оттенки.

Ключевые слова: *словообразовательная парадигма, словообразовательная зона, словообразовательное значение, словообразовательный формант, производная основа, семантическая позиция, отсубстантивный глагол, дериват, вербатив, deverбатив, перфектив.*

Надійшла до редакції 31.05.2014 р.